

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНИХ НАУК**

**ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ПІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

м. Житомир, 24 квітня 2024 року

Житомир 2024

УДК 316.422(477)

Т 65

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Поліського національного університету.

Протокол № 10 від 29.05.2024 р.

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії:

Олег Скидан – доктор економічних наук, професор, ректор Поліського національного університету

Члени редакційної колегії:

Віталій Данкевич – доктор економічних наук, професор, декан факультету права, публічного управління та національної безпеки Поліського національного університету

Володимир Муляр – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Вікторія Мельничук – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Неля Романюк – доктор історичних наук, професор, професор кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Олександр Суліменко – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Геннадій Махорін – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Світлана Шевчук – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Світлана Марченко – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Тетяна Михайлова – старший лаборант кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Рецензенти:

Олег Соколовський – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

В'ячеслав Магась – доктор історичних наук, доцент, професор кафедри суспільних наук Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова.

Трансформації та пріоритети розвитку українського суспільства в контексті європейських інтеграційних процесів: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 квітня 2024 р., м. Житомир). – Житомир: Поліський національний університет, 2024. – 103 с.

Збірник сформовано за матеріалами доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Трансформації та пріоритети розвитку українського суспільства в контексті європейських інтеграційних процесів», яка відбулася в Поліському національному університеті (м. Житомир) 24 квітня 2024 року.

Матеріали конференції надруковано в авторській редакції.

ЗМІСТ

Володимир Муляр

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЯК ІНДИКАТОР СТІЙКОСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ («ВИКЛИК- І- ВІДГУК» ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ).....6

Сергій Падалка

ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИХ УМОВ УЧАСТІ УКРАЇНИ В
СВІТОВІЙ ЗЕРНОВІЙ ТОРГІВЛІ.....11

Вікторія Мельничук

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ЄВРОПЕЙСЬКА ЦІННІСТЬ.....21

Анастасія Забродська, Тетяна Мисюра

ЄВРОПЕЙСЬКА ПРИРОДА УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....25

Оксана Литвинчук

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....28

Вікторія Панченко

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В
УКРАЇНІ.....32

Володимир Муляр

ДАВНЬОГРЕЦЬКА ФІЛОСОФІЯ І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР.....36

Олександр Суліменко

СІМЕЙНО-ШЛЮБНІ ВІДНОСИНИ НІМЦІВ ТА УКРАЇНЦІВ НА ТЕРЕНАХ
ВОЛИНІ-ЖИТОМИРЩИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ПОРІВНЯЛЬНИЙ
АНАЛІЗ.....42

Світлана Шевчук, Любов Кондратюк

БЛАГОДІЙНИЦТВО ТА МЕЦЕНАТСТВО ЯК АТРИБУТИ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....47

Світлана Шевчук,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри суспільних наук

Поліського національного університету

Любов Кондратюк,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії та суспільних наук

Тернопільського національного педагогічного

університету ім. В.Гнатюка

БЛАГОДІЙНИЦТВО ТА МЕЦЕНАТСТВО ЯК АТРИБУТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Високий рівень соціальної та політичної напруженості в сучасному світі, значне поширення небезпечних для самого існування людства явищ (воєн і конфліктів, тероризму, природних та екологічних катаклізмів тощо) супроводжуються появою у суспільстві значної частини людей, що потребують підтримки та допомоги від інших людей. Тому виправданим є інтерес науковців до феномену благодійництва та його різновиду – меценатства.

На нашу думку ці феномени варто розглядати в контексті становлення громадянського суспільства, як його елементи та атрибути. Слід зауважити, що поняття громадянського суспільства буде розглядатись як історичний феномен, що виник на певному етапі розвитку людського суспільства, найперше в західній цивілізації. Окрім того, про громадянське суспільство може йтись лише з «моменту» появи громадянина, який відчуває себе самостійним членом суспільства, наділеним певними правами та свободами і який чітко усвідомлює власну моральну відповідальність перед ним за свої дії. «Велика сучасна енциклопедія» існування громадянського суспільства

пов'язує зі «сферою самовияву громадян і добровільно оформлених асоціацій та організацій, незалежних від прямого втручання і довільної регламентації з боку державної влади» [3, с. 142].

Джефрі Александер запропонував розуміння поняття громадянського суспільства як форми соціальної та культурної організації, в якій співіснують одночасно індивідуалізм та колективізм, як сфери солідарності індивідів, котра підтримується громадською думкою, ЗМІ, специфічними практикам громадськості, критикою та взаємоповагою [5].

Незважаючи на ідеї полісу Аристотеля (*koinoia politike*), *societas civilis* Цицерона та ідеї природного права, поняття громадянського суспільства і держави тривалий час розумілись як майже тотожні. Більш чітке розрізнення вони отримали у XVIII – XIX століттях. Громадянське суспільство передбачає різницю між правами людини і правами громадянина. Громадянське суспільство забезпечує права людини (на життя, свободу, щастя тощо). Політичні ж права громадянина забезпечуються державою.

Стрімка соціальна та майнова диференціація суспільства породила потребу у благодійній діяльності, створивши разом з тим передумови для її здійснення (значні статки у частини населення, зацікавленість державної влади та еліт у пом'якшенні соціальної напруги).

Під благодійництвом переважно розуміють надання приватними особами чи організаціями безвідплатної допомоги тим, хто її потребує. «Енциклопедія сучасної України» трактує благодійність – як «добровільну безкорисливу діяльність (фінансову, організаційну тощо) фізичних або юридичних осіб, спрямовану на допомогу людям, які потребують соціальної підтримки та захисту» [1, с. 59].

Дослідники виділяють різну кількість форм благодійництва. Серед них називають: меценатство і спонсорство, волонтерську діяльність, гуманітарну допомогу, донорство і миротворчість, місіонерську діяльність тощо. Більшість

авторів вважають за необхідне виділяти меценатство як форму благодійництва.

Досліджуючи поняття «меценатство», автори вказують на те, що ще з римських часів під ним розуміли безкорисливе піклування про представників науки та мистецтва з боку як держави, так і приватних осіб. Сучасне трактування цього поняття виключає державу з цього процесу. Іншими словами, у сучасному розумінні меценат – той, хто сприяє розвитку культури та мистецтва як приватна особа або член недержавної інституції. Зазвичай, під меценатством розумілась незацікавлена матеріально, гуманна діяльність, яка, однак, може винагороджуватись славою, престижем, популярністю чи підвищенням соціального статусу. Особливість меценатства – забезпечення безкорисливої допомоги, заступництва, покликаних сприяти інтелектуальним, культурним, морально та суспільно значимим цінностям, які здійснюються шляхом підтримки та поліпшення умов освіти або самовираження талановитим особам чи колективам.

Порівнюючи поняття благодійності та меценатства, зауважимо, що вони не є синонімами. Меценатство є формою благодійництва, адже будучи зосередженим у сфері культури, науки та мистецтва, охоплює вузьку сферу суспільних відносин, зберігаючи при цьому усі ознаки благодійності. Одночасно, меценатство відрізняється особливістю мотивації, що виражається у підтримці переважно суспільної ролі особистості, а не її самої як фізичної особи.

Термін «меценатство» походить від прізвища римлянина Мецената (Мекенат), покровителя мистецтв. Гай Цільній Меценат був державним діячем Римської імперії і близьким другом імператора Октавіана Августа. Він здобув визнання та славу не лише вдалою політичною, але й благодійницькою діяльністю в галузі культури та мистецтва. Захоплюючись римською поезією, він організував і всіляко підтримував літературний гурток, в якому брали участь поети Вергілій, Горацій, Варій та інші. Виражаючи вдячність, Горацій 25 разів згадав ім'я покровителя у своїх віршах, а Вергілій присвятив йому

свою поему «Георгіки». Загалом добродійна діяльність Гая Цільнія працювала на зміцнення римської держави, а його вчинки є прикладом того, як підтримка діячів мистецтва та культури можуть сприяти поширенню та збереженню культурно-мистецьких творів для наступних поколінь.

В середньовічну епоху в Європі активну участь у підтримці освіти та мистецтв брало духовенство та приватні благодійники. Їх коштом будувались парафіяльні школи, які пізніше трансформувались в перші європейські університети (Болонья, Венеція, Неаполь, Прага, Оксфорд, Кембрідж), які започаткували західноєвропейську освітньо- наукову традицію.

Початкове накопичення приватного капіталу в епоху Відродження ще більше підносить роль меценатства у культурному розвої суспільства. Пріор (перший громадянин) Флорентійської республіки Лоренцо Медічі сформулював гасло: «Немає нічого ціннішого в світі, ніж перевершити інших у щедрості». Під його піклуванням знаходились такі видатні митці, як Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Донателло, Ботічеллі, Марсіліо Фічіно і Піко делла Мірандола. Його родина витратила на меценатську діяльність приблизно 460 мільйонів доларів у сучасному еквіваленті.

В середині XVIII століття у французькій мові з'являється поняття філантропії, що є, по суті, синонімом поняття «благодійність». Прийшовши на зміну середньовічній християнській благодійності, філантропія набуває своєї головної риси – громадянської спрямованості. Усвідомлення необхідності безкорисливої допомоги одних громадян іншим, які мають у ній потребу, наповнює свідомість освічених людей європейських країн у XIX ст. разом з іншими атрибутами буржуазного суспільства, що були проголошені Великою французькою революцією.

Благодійництво у цей час означається переходом від традиційної системи пожертв (милостині) до створення колоній, закладів, фондів, які мали своїм завданням – не просто надавати матеріальну допомогу нужденним верствам населення, але найперше, повернути їх до нормального громадянського життя.

Формування громадянського суспільства разом з благодійництвом як його атрибутом прийшло і до східнослов'янських народів. Можна зауважити, що вже з часів Київської Русі тягнуться традиції благодійництва. За свідченням літописів, кожен жебрак міг отримати їжу на княжому дворі, а монастирі організовували притулки та богадільні для потерпілих від голоду, посухи, повеней, епідемій та воєн.

Свою особливу історію мають українські традиції благодійності, започатковані в добу Київської Русі та Гетьманщини. Їх особливість – у тому, що вони виникли та розвивались виключно на громадських засадах та приватній ініціативі. Чужа держава неохоче піклувалась про нужденне населення і гальмувала надання дозволу на діяльність благодійних організацій. У другій половині XIX – початку XX ст. були прийняті нормативно-правові акти, покликані регулювати благодійницьку діяльність, яка з цього часу стає поширеним суспільним явищем. Відбувається еволюція доброчинства: якщо раніше воно визначалось релігійними заповідями та настановами і виражалось у подачі милостині, то тепер це стає усвідомленою потребою допомагати тим, хто цього потребує. При цьому розширюється спектр видів надання допомоги, а сама допомога перетворюється з релігійного обов'язку в громадянський. Громадянська ініціатива виразилась у зростаючій кількості доброчинних організацій, товариств, закладів. При цьому слід підкреслити, що благодійні товариства мали за мету не лише здійснення матеріальної допомоги маргінальним верствам населення, але й повернення їх до повноцінного життя, що може слугувати свідченням про якісно новий ступінь розвитку громадянського суспільства.

Поширення доброчинної діяльності було пов'язане зі зростанням освітнього та культурного рівня частини населення під впливом просвітницьких ідей, формуванням прошарку різночинної інтелігенції. З іншого боку, розвиток капіталізму викликав розшарування, майнову поляризацію суспільства, наростання соціальних суперечностей. В цих умовах благодійництво ставало усвідомленим засобом пом'якшення соціальної

нерівності та усунення небезпечних суперечностей. Продовжували відігравати свою роль також християнська мораль та народні традиції взаємної підтримки.

Благодійництво і меценатство були для підприємців найефективнішим способом підвищити свій соціальний статус. Тому здійснюючи доброчинні вчинки заможні люди, очевидно, керувались не лише філантропічними поглядами та почуттями.

В Україні кінця XIX – початку XX століть доброчинною та меценатською діяльністю займалися видатні родини Симиренків, Терещенків, Ханенків та багатьох інших. Вдячна пам'ять нащадків наздоганяє доброчинців та меценатів. Так, Київський музей Західного і Східного мистецтва, створений у свій час на основі зібраних Миколою Терещенком та його зятем Богданом Ханенком колекцій художніх творів, у 2011 році був перейменований у Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків. [7, с. 144].

Таким чином, можна зробити висновок, що благодійництво та його різновид – меценатство, тісно пов'язані зі становленням громадянського суспільства і є його атрибутами. Якщо на ранніх щаблях розвитку суспільства ці форми переплітались з державним піклуванням про нужденних, то на вищих – благодійницько-меценатська діяльність проявляє себе найперше і переважно у позадержавній сфері, виступаючи при цьому атрибутом і показником зрілості громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Благодійність. Стаття. Енциклопедія сучасної України. Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Т. 3. К., 2004. 696
2. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. К.: Основи, 1994. 145 с.
3. Громадянське суспільство. Стаття. Велика сучасна енциклопедія / Укладач Івченко А.С. Т. 3.Г – Е. Харків: КСД, 2013. 352 с.
4. Громадянське суспільство. Стаття. Короткий політологічний словник. Київ: Либідь, 1991. 463 с.

5. Іщук С.І. Сучасні концептуальні засади визначення поняття «громадянське суспільство» як політико-правової категорії. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2020, № 2 (22). URL: <http://1j.oa.edu.ua/articles/2020/n2/20isippk.pdf>.

6. Хорунжий Ю.М. Українські меценати. Добродійність – наша риса. К.: Вид. дім «КМ Академія». 137 с.

7. Ханенків Богдана і Варвари музей. Стаття. Велика сучасна енциклопедія. Т. 10. Т-Я. Харків: КСД, 2013. С. 164.

Геннадій Махорін,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри суспільних наук

Поліського національного університету

СЛАВЕТНІ УКРАЇНЦІ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТА СВІТОВІЙ НАУЦІ І ПОЛІТИЦІ

Серед видатних імен європейського і світового масштабу є багато українців. Це свідчить про творчий і науковий потенціал української нації. Завдяки таким особистостям знали Україну у світі, відбувалася інтеграція української науки у світову, забезпечувалася співпраця на міжнародному рівні. На жаль, про багатьох непересічних людей такого масштабу знає невелике коло осіб. Тому метою дослідження є розкриття величі особистості тих, хто збагатив світову культурну і наукову спадщину. До таких людей, зокрема, належить Білімович Олександр Дмитрович – видатний економіст. Народився він у Житомирі 1878 року. Закінчив Першу чоловічу гімназію у Житомирі і вступив на юридичний факультет Київського університету св.Володимира. Завдяки успішному навчанню отримав пропозицію залишитися в університеті для підготовки до професорського звання